

قانون گذاری و قانون اساسی (۲)

کنکاشی در فرآیندهای قانون گذاری

مؤلف:

جمعی از نویسندگان

به اهتمام:

پژوهشکده شورای نگهبان

فهرست مطالب

- تأملی درباره‌ی تفویض اختیار قانونگذاری در نظریات شورای نگهبان ۱
جواد تقی‌زاده، مرتضی نجابت‌خواه، سجاد فولادوند
- رویه‌ی شورای نگهبان در خصوص اصول و ضوابط حاکم بر ابتکار قانون ۲۵
عباسعلی کدخدایی، محمدامین ابریشمی‌راد
- معیارهای تشخیص احکام با ماهیت آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس ۴۷
محمد بزرگز خسروی
- بررسی و تحلیل اصل ۷۵ قانون اساسی و محدودیت قانونگذاری مجلس ۶۷
ولی رستمی، الهه مرندی
- «ضرورت» در قانون اساسی؛ مفهوم - مرجع تشخیص و نظارت ۸۷
بیژن عباسی، علی سهرابلو
- مفهوم ضرورت در اصل هشتادوپنجم (۸۵) قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران ۱۰۷
جواد تقی‌زاده، مرتضی نجابت‌خواه، سجاد فولادوند
- اصل شفافیت در فرایند قانون‌گذاری جمهوری اسلامی ایران و جمهوری فدرال آلمان،
بررسی موردی مشارکت عمومی ۱۲۵
خیراله پروین، محمدمهدی سیفی
- امکان و سازکارهای تشخیص قابلیت اعلام وصول طرح‌ها در مجلس شورای اسلامی
مبتنی بر سیاست‌های کلی نظام قانون‌گذاری ۱۵۱
روح‌الله مکارم، ابوالفضل درویشوند، علی جلیل‌زاده
- فرآیند و الزامات حقوقی تهیه و تصویب قوانین برنامه‌ی توسعه؛ مطالعه‌ی موردی
لایحه‌ی برنامه‌ی ششم ۱۷۵
حامد نیکونهاد، سیده نگار موسوی
- امکان‌سنجی اصرار مجلس (موضوع اصل ۱۱۲) بر مصوبات مغایر با سیاست‌های کلی
نظام ۱۹۹
مرتضی حاجی‌علی‌خمسسه

- ۲۲۵ رویکرد فقهی به رأی ممتنع
سید محسن قائمی خرق
- ۲۴۷ تنقیح قوانین و مقررات گامی در تضمین اصل امنیت حقوقی
خیرالله پروین، رضا فرامرزی، امین پاشایی امیری
- ۲۶۹ کیفیت مشارکت نمایندگان مجلس شورای اسلامی در فرآیند قانون‌گذاری
محمدامین ایریشمی‌راد، حمید نظریان
- ۲۹۳ امکان‌سنجی حقوقی جمع‌سپاری تنقیح قوانین و مقررات
علی بهادری چهرمی، محمدرضا علی‌پور
- ۳۱۵ مشارکت عمومی در تهیه و اصلاح قانون
ایرج حسینی صدرآبادی، محمدجواد محمدپور
- ۳۳۹ نقش و جایگاه تنقیح در پیش‌نویس‌نگاری تقنینی
الله‌مراد جهانگیری، احمد حبیب‌نژاد، مهدی هداوند

مقدمه

قوه مقننه یکی از ارکان اصلی در نظام‌های حقوقی به شمار می‌رود و وظیفه بنیادین آن، تنظیم و تصویب قوانین است که به‌عنوان قواعد الزام‌آور، نظم اجتماعی را تأمین و حقوق افراد را تضمین می‌کند. این قوه، بازتاب‌دهنده اراده عمومی و ابزار اصلی اعمال حاکمیت مردم است. قانون‌گذاری در نظام‌های حقوقی، به‌عنوان ضامن عدالت و حاکمیت قانون، شرایط لازم برای توسعه سیاسی، اقتصادی و اجتماعی را فراهم می‌آورد و از حقوق و آزادی‌های شهروندان محافظت می‌کند.

در این میان، جایگاه و اهمیت مجلس شورای اسلامی در نظام جمهوری اسلامی ایران، به‌عنوان نهادی برآمده از قانون اساسی و برخوردار از صلاحیت‌های تقنینی و نظارتی، موضوعی بنیادین و شایسته بررسی است. این قوه نماینده اراده مردم در چارچوب نظام اسلامی است و صلاحیت تقنینی و نظارتی گسترده‌ای دارد که شامل تدوین و تصویب قوانین عادی، تصویب بودجه سالانه کشور، بررسی برنامه‌های توسعه، و تأیید یا رد موافقت‌نامه‌های بین‌المللی می‌شود.

مجلس شورای اسلامی قوانین را با در نظر گرفتن چارچوب‌های قانون اساسی و موازین شرعی و رعایت مصالح و منافع عمومی باید تصویب کند و از طریق طرح سؤال از وزراء، استیضاح، تحقیق و تفحص و نظارت بر اجرای قوانین، نقش نظارتی خود را اعمال می‌کند. نمایندگان مجلس شورای اسلامی باید پاسدار حریم اسلام و نگاهبان دستاوردهای انقلاب اسلامی ملت ایران و مبانی جمهوری اسلامی باشند و همواره به استقلال و اعتدالی کشور و حفظ حقوق ملت و خدمت به مردم پایبند باشند و از قانون اساسی دفاع کنند.

مجلس شورای اسلامی نه‌تنها وظیفه قانون‌گذاری را بر عهده دارد بلکه به‌عنوان نهاد ناظر، می‌تواند رئیس‌جمهور یا وزرا را درباره عملکردشان مورد سؤال قرار دهند. این جایگاه در قانون اساسی با صراحت و دقت تبیین شده و اهمیت این نهاد را در ساختار حکومتی جمهوری اسلامی ایران نمایان می‌سازد.

این مجموعه مقالات سه جلدی با تمرکز بر «صلاحیت‌های قانون‌گذاری مجلس شورای اسلامی»، به تحلیل ابعاد مختلف این موضوع پرداخته و تلاش دارد تا ضمن واکاوی مبانی نظری و تاریخی، به تبیین فرآیند و نقش و اختیارات این نهاد در قانون‌گذاری بپردازد. اهمیت این بررسی، نه‌تنها در کشف و تحلیل نقاط قوت و ضعف موجود، بلکه در ایجاد زمینه‌ای برای بهبود کارکرد

نظام قانون‌گذاری کشور نهفته است.

در این جلد فرآیندهای نظام قانون‌گذاری ایران مورد کنکاش و واکاوی قرار می‌گیرد و مباحث مطرح‌شده شامل تحلیل مفاهیم و اصولی مانند تفویض اختیار قانون‌گذاری، ضوابط حاکم بر ابتکار قانون، ضرورت در قانون اساسی، شفافیت و مشارکت عمومی در فرآیند تقنین، و معیارهای شناسایی احکام آیین‌نامه‌ای است. همچنین موضوعاتی نظیر محدودیت‌های قانون‌گذاری مجلس طبق اصل ۷۵، کیفیت مشارکت نمایندگان، بررسی فقهی رأی ممتنع، فرآیند تدوین قوانین برنامه‌ای، تنقیح قوانین و مقررات، و امکان‌سنجی حقوقی جمع‌سپاری این فرآیندها مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

این اثر مرجعی تخصصی و کاربردی برای پژوهشگران، دانشجویان حقوق عمومی و کارشناسان قانون‌گذاری است که به تحلیل عمیق فرآیندهای نظام قانون‌گذاری در چارچوب قانون اساسی می‌پردازد و امید است این کتاب، با گشودن افق‌های تازه در تحلیل حقوقی نظام قانون‌گذاری ایران و ارائه راهکارهای کاربردی برای بهبود آن، سهمی در ارتقای دانش حقوقی و توسعه نهاد قانون‌گذاری کشور داشته باشد.

گفتنی است مجموعه مقالات کتاب حاضر، پیش از این در شماره‌های مختلف فصلنامه علمی پژوهشی دانش حقوق عمومی توسط پژوهشکده شورای نگهبان گردآوری و منتشر شده است و اینک پس از تجمیع موضوعی و تدوین در قالب یک اثر علمی منسجم به دانشجویان، پژوهشگران و صاحب نظران حقوق عمومی ارائه می‌شود. مطالب بیان شده در مقالات لزوماً بیانگر نظرات پژوهشکده شورای نگهبان نبوده و صرفاً ایده و نظرات نگارندگان آن‌ها می‌باشد.

پژوهشکده شورای نگهبان

زمستان ۱۴۰۳